

Наталія Дзьомба
канд. наук з соц. ком.,
ст. викл. кафедри журналістики
та засобів масової комунікації,
dznatalia@ukr.net

ПРОБЛЕМИ ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ МОРАЛІ ЩОДО ПРАВ ДИТИНИ

© Дзьомба Наталія, 2018

Норми журналістської моралі щодо так званого дитячого питання розглянуто з ракурсу найскладніших ситуацій у журналістській практиці (право на поширення інформації про приватне життя, насильство над дітьми, зокрема сексуальне, хвороби і травмування тощо). Подано загальну оцінку національних документів з журналістської моралі та рекомендації щодо їх вдосконалення відповідно до потреб часу та світових стандартів.

Ключові слова: журналістська мораль, норми журналістської моралі, дитяча тематика, культура дитинства.

Dzomba Nataliia

PROBLEMS OF JOURNALISTIC MORALS REGARDING TO THE RIGHTS OF THE CHILD

A scientific studying of the problem of the standards of co-work of the journalist with children and on topics concerning on children is updated by the importance of children's rights protection in Ukraine. The purpose of the article is to find out whether national moral norms of journalism contain answers to the main issues of the journalistic practice in the branch of the interaction with children. The main goal was achieved with a help of application of such methods of scientific knowledge like: classification, monitoring, document analysis, comparison, synthesis, induction, deduction.

The norms of journalistic morality regarding to the issue of children was considered from the perspective of the most difficult situations in journalistic practice (the right to disseminate information about private life, violence against children, including sexual violence, illness and injures, etc.). The novelty of the studying is to make a conclusion on the level of the development of national moral norms of journalism regarding to the child's question.

In spite of external, more rarely internal contradictions and information gaps on some important issues, national journalistic morality documents still contain answers to the most of the complex issues that may arise in a journalist's work when it need to cover branch which regards to children. Despite of the categorical demand for the dignity of the child and the clear plan of actions offered by these norms, it is not necessary to state that they form the journalistic community for the culture of childhood in society. In difference, foreign and international, Ukrainian moral laws are reduced to reservations and prohibitions, do not emphasize at compliance with the information balance on the protection and violation of the rights of the child in society and the main, the need to hear children and opportunity to take into account their thoughts and desires. First of all, these omissions should be taken into account in the next edition of the relevant standards of journalistic morality.

Keywords: journalistic morality, standards of journalistic morality, children's themes, culture of childhood.

У віковій структурі населення України діти (такою, згідно з Конвенцією ООН про права дитини (1989), є «<...> кожна людська істота до досягнення 18-річного віку <...>» [9; 6])

становлять, за найновішими даними офіційної статистики, 18 відсотків від загальної кількості постійного населення держави¹ [16]. Захищати гарантоване міжнародними документами (Конвенція ООН про права дитини та ін.) й українським законодавством (Закон України «Про охорону дитинства» та ін.) право кожної дитини на щасливе дитинство працівників засобів масової інформації зобов'язує мораль професії. Адвокаційними можливостями щодо дітей як суспільної групи журналістика не поступається жодному іншому соціальному інституту, рівно ж як ніяка інша соціальна група не потребує правозахисту з боку ЗМІ такою мірою, як діти. Та часто самі журналісти грубо порушують права неповнолітніх, причому в матеріалах, які, на перший погляд, спрямовані на їхній захист. Неусвідомлювані причини цього можуть бути пов'язані або з низькою обізнаністю працівників мас-медіа зі стандартами журналістики щодо дитячої тематики та правами й психологією дитини як першоджерелом для цих норм, або ж зумовлені недосконалістю останніх.

Наукове дослідження проблеми стандартів праці журналіста з дітьми і над темами про дітей, що здійснюватиметься у цій статті, **актуалізоване важливістю дитячого правозахисту в Україні.** Розвідка матиме прикладне **значення** через впровадження стандартів у процес з підготовки професійних кадрів журналістики та дотримання у журналістській діяльності.

Аналіз, огляд останніх досліджень проблеми. Український інтерес до проблеми професійної взаємодії журналістів із дітьми або ж норм журналістської моралі щодо т. зв. дитячого питання викликаний дитячими правозахисними організаціями та медіаекспертами. Так, завдяки українському Представництву Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) у 2009 році реалізовано проект «Доля дитини очима журналіста», в межах якого відбулася презентація перекладеного на українську мову посібника «Медіа та права дитини» [11] із рекомендаціями зарубіжних журналістів щодо висвітлення у ЗМІ проблем, пов'язаних із дітьми. З ініціативи ГО «Телекритика» (тепер – «Детектор медіа») наприкінці 2015-го року проведено круглий стіл «Діти на телебаченні: як висвітлювати і дотримуватися правил», за результатами роботи якого видано однойменний посібник «Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил» [1]. Широке експертне обговорення проблеми нормативного підходу при залученні дітей до медіатекстів однак залишило її на рівні узагальнень навчального, навіть публіцистичного характеру [6], без належного наукового розв'язання. Більш науково дослідженим є питання прав дітей і рекламних матеріалів. Так, О. Кузнецова в книзі «Професійна етика журналістів», пишучи про етичні вимоги до текстів теле-, радіореклами, зазначає: «Заборонена радіореклама, що може завдати духовної, моральної та психічної шкоди, зокрема, дітям та молоді. Заборонена реклама у дитячих та підліткових передачах» [10; 148]. Важливість наукового підходу у вирішенні проблеми моралі журналістів щодо дітей доводить стаття Л. Найдьоновой «Як захистити дитину в медіапросторі: психологічний аспект» [13], у якій подано чітке психологічне пояснення не так конкретних норм журналістської моралі, як необхідності дотримання такого морального стандарту. У цій розвідці йтиметься про рівень розробленості національних норм журналістики щодо т. зв. дитячого питання, що становить **новизну дослідження** у науковому дискурсі.

Мета статті – з'ясувати, чи містять журналістські моральні норми відповіді на основні проблемні питання журналістської практики у сегменті взаємодії із дітьми. Це передбачає виконання низки **завдань**: проведення детального аналізу українських норм на предмет їхньої зміни й доповнення, внутрішнє порівняння та із зарубіжними та міжнародними стандартами, моніторинг ЗМІ, інші.

Виклад результатів дослідження. Нормативні положення етичного спрямування щодо роботи журналістів над темами про дітей варто розглядати, поділяючи на групи за такими критеріями: рівень поширення (національні та міжнародні), тип документа (кодекс, рекомендації), проблемне охоплення документа (спеціалізовані і загальні), розробник документа (експертно колективні, професійно авторські).

¹ У підрахунках не враховано дані тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя.

Для професійного висвітлення дитячої тематики у ЗМІ українські журналісти можуть послуговуватися як спеціально тематичними документами з журналістської моралі, так і загальними. Журналістську діяльність, яка передбачає збирання та поширення інформації про дітей (відповідно – комунікацію з неповнолітніми), в Україні прописують: стаття 18 Кодексу етики українського журналіста (2002, редакція 2013-го року) [7], Рекомендації щодо норм і принципів висвітлення засобами масової інформації питань, які стосуються дітей (Національна експертна комісія України з питань захисту суспільної моралі, 2011) [14], Пам'ятка для журналістів, які працюють над сюжетами про дітей у збройному конфлікті (ЮНІСЕФ Україна, 2014) [2], стаття 15 Кодексу мовлення (Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, 2015) [8], Рекомендації Комітету з питань свободи слова та інформаційної політики Верховної Ради України (2016) [12], Рекомендації «Дорожня карта» ГО «Телекритика» (2016) [4], індивідуальні авторські рекомендації (Л. Найдюнова [13], О. Рябчун [15]).

Напрацювання низки вищезазначених документів відбувалося синхронно зі зростанням інтересу ЗМІ до тем, пов'язаних із дітьми, і зумовлене частими й суттєвими порушеннями прав дитини з боку журналістів. Це позначалося на рівні детальності запропонованих положень. Так, якщо у Кодексі етики українського журналіста лаконічно окреслено принцип роботи з дітьми, то останній документ – Рекомендації Комітету Верховної Ради України з питань свободи слова та інформаційної політики не тільки стосується винятково дитячої тематики, а складається з кількох розділів. Опубліковані 12 січня 2016 року у газеті «Голос України» Рекомендації разом із вже згаданим підручником «Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил» стали підсумком експертного обговорення проблеми, зумовленого грубим порушенням прав дітей у програмі «Один за всіх» від 30 серпня 2015 року на телеканалі СТБ.

Щойно після цього чергового, але вкрай бруталного приниження гідності дітей в ефірі названої телепрограми у недовзі розроблених документах із журналістської моралі наголошено, що батьки чи законні представники дитини не володіють абсолютним правом надання згоди на висвітлення її приватного життя. (Саме до цього апелювало свого часу керівництво телеканалу СТБ, незважаючи на те, що кривдниками дітей, про яких ішлося у програмі і які надавали інформацію без забезпечення їм анонімності, були батьки тих же дітей). Так, найчіткішим щодо цього є положення з Кодексу мовлення Нацради з питань телебачення і радіомовлення. У п. 8 ст. 15 йдеться: «Необхідно належним чином дбати про їхній (дітей. – *Н. Дз.*) фізичний та емоційний стан і право на гідність, незважаючи на будь-яку згоду, надану ними або їхніми батьками, опікунами чи піклувальниками (курсиви наш. – *Н. Дз.*)» [8]. У розділі «Щодо згоди батьків або законних представників» Рекомендацій Комітету з питань свободи слова та інформаційної політики ВР України з виокремленого фрагмента упущено доволі очевидний, та все ж суттєвий елемент про те, що самі неповнолітні теж не можуть позитивно вирішувати питання надання журналістам інформації про своє приватне життя, тим паче якщо це завдає їм будь-якої шкоди. Але наголошено на ще одному важливому аспекті: «Якщо батьки або один з них є особою, яка порушує права дитини або вчинив стосовно неї кримінальне правопорушення, згоду на розповсюдження інформації про дитину має надати орган опіки та піклування за місцем проживання дитини» [12; 45].

Так зване питання «згоди батьків» є одним із найбільш проблемних у цьому контексті. До приділення усім його аспектам достатньої уваги у рекомендаціях 2015 й 2016 рр. про необхідність отримання дозволу на розповсюдження інформації про приватне життя дитини йшлося вже у ст. 18 Кодексу етики українського журналіста. Прочитуємо її у повному обсязі: «Журналіст має бути особливо обережним під час висвітлення питань, пов'язаних із дітьми. Журналіст та редактор повинні мати обґрунтовані підстави для висвітлення приватного життя неповнолітньої особи (осіб) та дозвіл на це від її батьків чи опікунів. Неприпустимим є розкриття імен неповнолітніх (або вказування ознак, за якими їх можна розпізнати), які мали відношення до протизаконних дій, стали учасниками подій, пов'язаних із насильством» [7]. З одного боку стаття дає правильну інструкцію щодо послідовності дій («обґрунтовані підстави» – «дозвіл батьків»), з іншого ж – хоч категоричність слова «неприпустимо» не передбачає винятків, уточнення «незважаючи на будь-яку згоду» було б доречним. Неоднозначним є і формулювання «учасники подій, пов'язані із

наси́льством». Рекомендації Комітету ВР України згодом конкретизують це таким чином: «Імена та інша інформація, що може викрити/встановити особу малолітньої або неповнолітньої людини, задіяної у кримінальному провадженні як *жертва чи свідок*, не повинна розголошуватися на будь-якій стадії процесу (курсив наш. – Н. Дз.)» [12; 47].

Детальність норм журналістської моралі щодо дитячої тематики останніх років ще не означає, однак, їхньої досконалості. Так, доволі суперечливий момент щодо того ж таки питання «згоди батьків» віднаходимо в разі зіставлення Кодексу мовлення Нацради та Рекомендацій Комітету ВР України. «Дітям і молоді не можна ставити запитання про особисте та сімейне життя без дозволу одного з батьків, опікуна чи піклувальника, за винятком коли діяти без такої згоди суспільно необхідно» [8] – стверджено у першому документі, тим часом як другий застерігає: «Розголошення чи публікація будь-якої інформації про дитину відбувається тільки за згоди законного представника дитини» [12; 45].

Незважаючи на те, що після випадку з СТБ компетентні органи оперативно відреагували розробленням одразу кількох документів з журналістської моралі щодо дітей, а більшість прописаних у них положень чіткі та однозначні, журналісти й надалі не дотримуються встановлених норм. Найбільш показовою є ситуація з малолітньою матір'ю з Львівщини. Восени 2017 року практично усі регіональні львівські ЗМІ повідомляли про пологи дівчинки, розкриваючи її справжнє ім'я, показуючи обличчя й новонародженої, і породіллі, і її молодших братів та сестер. Ця подія стала приводом для серії програм телепередачі «Стосується кожного» на телеканалі «Інтер» у жовтні 2017 року, де, отримавши, знову ж таки, згоду законного представника малолітньої матері, влаштували загальне обговорення вчиненого над дівчинкою насильства і його наслідків. Детальний аналіз усіх порушень прав неповнолітньої, які відбувалися у студії, потребує проведення окремої розвідки. Поки що маємо публіцистичну статтю на цю тему «Синдром покритки. Чому ми не писали про дванадцятирічну маму?» [3] О. Довженка.

Сексуальне насильство над неповнолітніми останнім часом є найпопулярнішою темою у ЗМІ з усієї кількості матеріалів про дітей. Кожен із національних документів з журналістської моралі більшою чи меншою мірою окреслює межу дозволеного у діяльності журналістів, які пишуть про сексуальні злочини проти дітей. Це і загальні заклики до уникнення штучної сенсаційності, гарантування конфіденційності у випадку негативних ситуацій в житті дитини, і апеляція до прогнозування ймовірних наслідків поширення інформації, з урахуванням яких і потрібно так чи інакше діяти. Конкретніше про методику повідомлення про сексуальне насильство над дітьми йдеться у Кодексі мовлення Нацради та Рекомендаціях Комітету ВР України. Якщо останній із названих документів категоричний у нерозголошенні будь-якої інформації, що може допомогти встановити особу дитини, то інший передбачає винятки, щоправда не цілком зрозумілі. Наведемо цитати для порівняння. «Звертаємо особливу увагу, що навіть судові провадження здійснюються у закритому судовому засіданні якщо розглядаються справи про злочин проти статевої свободи та статевої недоторканності особи; або є необхідність запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставини, які принижують гідність особи» [12; 46], «Імена та інша інформація, що може викрити/встановити особу малолітньої або неповнолітньої людини, задіяної у кримінальному провадженні як жертва чи свідок, не повинна розголошуватися на будь-якій стадії процесу» [12; 47], «Обов'язкове до виконання судове рішення, пов'язане з малолітніми та неповнолітніми (зокрема жертвами та свідками), можна розголошувати, проте *не повідомляючи жодної особистої чи іншої інформації, за якою можна зрозуміти їхні персональні дані* (курсив наш. – Н. Дз.)» [12; 47] – такі норми встановлено у Рекомендаціях парламентського Комітету з питань свободи слова та інформаційної політики. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення у Кодексі мовлення натомість стверджує: «Належну увагу потрібно приділяти захисту дітей і молоді, які будь-яким чином залучені до сексуальних злочинів. У всіх таких випадках *інформація про особу може бути розголошена лише після попередньо одержаного схвалення уповноважених органів державної влади* (курсив наш. – Н. Дз.)» [8], тут же: «Обов'язкове до виконання судове рішення, пов'язане з дітьми/молоддю можна розголошувати, проте *не повідомляючи жодної особистої чи іншої інформації, за якою можна зрозуміти їхні персональні*

дані. Зазначене вище також застосовується у разі коли діти і молодь є свідками (курсив наш. – Н. Дз.)» [8]. У наведених положеннях вбачаємо суттєві суперечності.

Окрім тем, пов'язаних із насильством над дітьми і дитячим насильством, про які досить детально йдеться в останніх документах з журналістської моралі (вони охоплюють такі часто обговорювані проблеми, як булінг, фізичне та вже згадане сексуальне насильство з боку батьків чи інших осіб), у Рекомендаціях Комітету з питань свободи слова та інформаційної політики окремим пунктом винесено тепер особливо актуальне питання про воєнний аспект дитячої тематики. З покликаннями на відповідне законодавство України наголошено, що «висвітлення в засобах масової інформації випадків участі дітей у збройних формуваннях та у військових діях як приклади героїзму» [12; 48] є строго забороненими.

«Пам'ятка для журналістів, які працюють над сюжетами про дітей у збройному конфлікті» виконана у стилі підручника рекомендацій зарубіжних журналістів «Медіа та права дитини» і є передруком розділу «Діти та збройні конфлікти». Вказівки на такі обмеження, як героїзація дітей-учасників збройних конфліктів тут немає, натомість рекомендовано остерігатися іншої крайності – не формувати у суспільстві, що переживає війну, мученицького образу дітей: «Не перетворюйте дітей на «ікони страждання» [2; 2]. Це положення важко законодавчо обґрунтувати, але у ньому є певний сенс.

Згадана «Пам'ятка...» від ЮНІСЕФ Україна, як і підручник «Медіа та права дитини» (рекомендований, до речі, для підготовки журналістів Міжнародною федерацією журналістів та ЮНІСЕФ), цінні передусім тим, що, базуючись на Конвенції ООН про права дитини та інших міжнародних документах, розкривають перед журналістами весь спектр тем-прав дитини. Ці теми, як-от «Дитяча праця», «Діти під опікою держави», супроводжують рекомендації журналістів щодо їх розкриття, висловлені не так у формі заборон і заперечень, як у стилі запитань і пропозицій. До прикладу, в розділі «Діти та ВІЛ/СНІД» звертають увагу на таке: «Чи достатньо ви самі отримали знань щодо шляхів передачі ВІЛ, чи позбулися самі певних стереотипів та міфів щодо цієї інфекції? Чи ознайомилися ви з реальними проблемами, з якими стикаються у суспільстві ВІЛ-позитивні діти та їхні батьки?» [11; 19]. У процесі детального аналізу такого типу пропозицій зарубіжних медійників вдалося встановити, що на більшість методологічних етичних проблем журналістові таки вдалося б віднайти відповіді у національних документах. Суттєві труднощі могли б виникати передусім з темами здоров'я дітей чи, точніше, хвороб, травмувань та з історіями про ВІЛ-інфікованих неповнолітніх. На перший погляд, ці аспекти дитячої тематики належать до категорії «негативні події у житті дитини» і, відповідно до найдетальніших Рекомендацій Комітету з питань свободи слова та інформаційної політики ВР України, передбачають втаємничення особи. Звичайно, будь-яка інформація про дитину, яка може мати для неї негативні наслідки (у цьому випадку є «ризик руйнування стосунків у реальному соціальному оточенні дитини» [13; 20], який, за класифікацією психолога Л. Найдьонової, один із довготривалих), повинна виключати можливість встановлення особи неповнолітнього. Але найбільш ймовірно, якраз близькому соціальному оточенню до того відомо про захворювання чи травмування дитини. Чи є сенс журналістові у такому випадку категорично дотримуватися анонімності героя матеріалу? Чи не долучається він таким чином до толерування несприйняття певних фізичних особливостей людини і пролонгації розуміння їх як особистих пороків? Чи не загрожує це, врешті, ризиком «емоційного враження» [13; 18] для самої дитини, яка таким чином усвідомлює, що її інакшість не приймається суспільством?

Відповідей на ці складні питання не знаходимо ні в українських документах з журналістської моралі, ані у спеціалізованих Нормах для професійних медичних кореспондентів Європейської комунікаційної мережі охорони здоров'я Всесвітньої організації охорони здоров'я (схвалені Міжнародною федерацією журналістів). У названому документі зафіксовано: «Завжди думайте про наслідки вашої розповіді. Пам'ятайте, що на хворих та осіб з особливими потребами, особливо дітей, чекає попереду все життя після того, як медіа втратять до них цікавість» [5; 53]. Це застереження, як бачимо, апелює передусім до здорового глузду самого журналіста.

З огляду на теми з життя дітей, які обговорюють в українському інформаційному просторі, і зважаючи на національні норми журналістської моралі, можна зробити висновок про те, що дитина

українського ефіру повинна бути безлицюю і безіменною. Але здебільшого такою все ж не є. І справа тут ні в нормах, ні в журналістах. Точніше, ані в надмірній жорсткості одних, ані в крайній аморальності других.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Попри зовнішні, рідше внутрішні суперечності та інформаційні лакуни щодо окремих важливих питань, національні документи з журналістської моралі все ж містять відповіді на більшість проблем, які можуть виникати у діяльності журналіста під час висвітлення тем, що стосуються дітей. Незважаючи на категоричну вимогу до гідності дитини та чітку схему дій, яку пропонують ці норми (суспільний інтерес – дозвіл офіційних представників на поширення інформації про приватне життя – пошук відповідної методики з відсутніми чи мінімальними ризиками для дитини), стверджувати те, що вони формують у журналістській спільноті відповідальність за культуру дитинства у суспільстві, не доводиться. Саме у тому і полягає головна відмінність між національними українськими, з одного боку, та зарубіжними (напр. Редакційні настанови ВВС) й міжнародними (напр. Норми та принципи висвітлення у медіа питань, що стосуються дітей Міжнародної федерації журналістів) нормами журналістської моралі щодо дитячої тематики – з іншого, що перші документи, зведені до застережень і заборон, не наголошують на дотриманні інформаційного балансу про захист і порушення прав дитини у суспільстві, на необхідності чути дітей і враховувати їхні громадянські думки. Найперше ці упущення варто взяти до уваги при наступній редакції відповідних норм журналістської моралі. А проблему моральних норм журналістики щодо дитячої тематики вивчити на предмет їхнього законодавчого та психологічного підґрунтя.

1. *Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил : Спеціальний звіт / ГО «Телекритика» ; за заг. ред. Н. Лигачової, Д. Дуцик. – К., 2016. – 48 с. – Режим доступу: http://ms.detector.media/content/files/deti_u_media_web_new.pdf, вільний (дата зверн.: 12.08.2018). – Загол. з екрана. – Мова укр.* 2. *Діти та збройні конфлікти. Пам'ятка для журналістів, які працюють над сюжетами про дітей у збройному конфлікті. – Електрон. ст. – 2 с. – Режим доступу: <https://www.unicef.org/ukraine/ukr/pamyatka.pdf>, вільний (дата зверн.: 6. 09. 2018). – Загол. з екрана. – Мова укр.* 3. *Довженко О. Синдром покритки. Чому ми не писали про дванадцятирічну маму / Отар Довженко // Твоє місто : сайт. – Електрон. ст. – 2017. – 26 жовт. – Режим доступу: http://tvoemisto.tv/blogs/syndrom_pokrytku_chomu_my_ne_pysaly_pro_dvanadtsyatyrichnu_mamu_89372.html, вільний (дата зверн.: 18. 09. 2018). – Загол. з екрана. – Мова укр.* 4. *Дорожня карта // Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил : Спеціальний звіт / ГО «Телекритика» ; за заг. ред. Н. Лигачової, Д. Дуцик. – К., 2016. – С. 4–9. – Режим доступу: http://ms.detector.media/content/files/deti_u_media_web_new.pdf, вільний (дата зверн.: 12. 08. 2018.). – Загол. з екрана. – Мова укр.* 5. *Європейська комунікаційна мережа охорони здоров'я. Норми для професійних медичних кореспондентів // Медіа та права дитини. Посібник для журналістів, створений самими журналістами / MediaWise ; МГО «Інтерньюз Україна». – 2009. – 64 с. – Режим доступу: https://www.unicef.org/ukraine/1329-mediachildright_ukr.pdf, вільний (дата зверн.: 12.09.2018). – Загол. з екрана. – Мова укр.* 6. *Закусило М. Нацрада проти СТБ: регулятор-імітатор / Мар'яна Закусило // Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил : Спеціальний звіт / ГО «Телекритика» ; за заг. ред. Н. Лигачової, Д. Дуцик. – К., 2016. – С. 10–13. – Режим доступу: http://ms.detector.media/content/files/deti_u_media_web_new.pdf, вільний (дата зверн.: 12.09.2018). – Загол. з екрана. – Мова укр.* 7. *Кодекс етики українського журналіста // Комісія з журналістської етики : сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: <http://www.cje.org.ua/ua/code>, вільний (дата зверн.: 5. 09. 2018). – Загол. з екрана. – Мова укр.* 8. *Кодекс мовлення // Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. – Електрон. текст. дані. – 2015. – Режим доступу: https://ms.detector.media/media_law/government/natsrada_oprilyudnila_proekt_kodeksu_movlennya_yaki_u_proronnie_pidpisati_movnikam/, вільний (дата зверн.: 19.08. 2018). – Загол. з екрана. – Мова укр.* 9. *Конвенція ООН про права дитини. – Електрон. підруч. – 49 с. – Режим доступу: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/convention_small_final.pdf, вільний (дата зверн.: 1. 09. 2018). –*

Загол. з екрана. – Мова укр. 10. Кузнецова О. Д. Професійна етика журналістів: посібник / О. Д. Кузнецова. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Львів: ПАІС, 2007. – 246 с. 11. Медіа та права дитини. Посібник для журналістів, створений самими журналістами / MediaWise ; МГО «Інтерньюз Україна». – 2009. – 64 с. – Режим доступу: https://www.unicef.org/ukraine/1329-mediachildright_ukr.pdf, вільний (дата зверн.: 9. 09. 2018.). – Загол. з екрана. – Мова укр. 12. Методичні рекомендації з питань дотримання прав дитини засобами масової інформації, ухвалені Комітетом з питань свободи слова та інформаційної політики // Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил : Спеціальний звіт / ГО «Телекритика» ; за заг. ред. Н. Лигачової, Д. Дуцик. – К., 2016. – С. 42–48. – Режим доступу: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf, вільний (дата зверн.: 12. 08. 2018.). – Загол. з екрана. – Мова укр. 13. Найдьонова Л. Як захистити дитину в медіапросторі: психологічний аспект / Любов Найдьонова // Діти в медіа: як висвітлювати й дотримуватися правил : Спеціальний звіт / ГО «Телекритика» ; за заг. ред. Н. Лигачової, Д. Дуцик. – К., 2016. – С. 14–22. – Режим доступу: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf, вільний (дата зверн.: 12. 09. 2018.). – Загол. з екрана. – Мова укр. 14. Рекомендації щодо норм і принципів висвітлення засобами масової інформації питань, які стосуються дітей // Законодавство України: сайт – Електрон. текст. дані. – 2011. – Режим доступу: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/vr_06623-11, вільний (дата зверн.: 1. 09. 2018.). – Загол. з екрана. – Мова укр. 15. Скарбничка знань: усе, що зможе допомогти при підготовці матеріалів за тематикою // Відкриваємо двері дітям. Висвітлення проблематики вихованців інтернатів у ЗМІ: як медіа можуть вплинути на ситуацію в суспільстві / Представництво благодійної організації «Надія і житло для дітей». – 23 с. – Режим доступу: <http://hopeandhomes.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/%D0%91%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%8E%D1%80%D0%B0-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE-%D0%B4%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%96-%D0%B4%D1%96%D1%82%D1%8F%D0%BC.pdf>, вільний (дата зверн.: 22. 08. 2018.). 16. Статистика населення України // Населення України. Державна служба статистики України. Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної Академії Наук України : сайт – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp, вільний (дата зверн.: 1. 09. 2018.). – Загол. з екрана. – Мова укр.

REFERENCES

1. Dity v media: iak vysvitliuvaty j dotrymuvatsia pravyl : Spetsial'nyj zvit [Children in the media: how to highlight and adhere to the rules] / ГО «Телекритика» ; за заг. ред. Н. Лигачової, Д. Дуцик. – К., 2016. – 48 с. – Режим доступу: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf, вільний (дата зверн.: 12. 08. 2018.). – Загол. з екрана. – Мова укр. 2. Dity ta zbrojni konflikty. Pam'iatka dlia zhurnalistiv, iaki pratsiuut' nad siuzhetamy pro ditej u zbrojnomu konflikti [Children and Armed Conflict. A memo to journalists working on plots of children in armed conflict.] – Електрон. ст. – 2 с. – Режим доступу: <https://www.unicef.org/ukraine/ukr/pamyatka.pdf>, вільний (дата зверн.: 6. 09. 2018.). – Загол. з екрана. – Мова укр. 3. Dovzhenko O. Syndrom pokrytky. Chomu my ne pysaly pro dvanadtsiatyrichnu mamu [Shield syndrome. Why did not we write about a twelve-year-old mother] / Otar Dovzhenko // Tvoe misto : сайт. – Електрон. ст. – 2017. – 26 zhovt. – Режим доступу: http://tvoemisto.tv/blogs/syndrom_pokrytky_chomu_my_ne_pysaly_pro_dvanadtsiatyrichnu_mamu_89372.html, вільний (дата зверн.: 18. 09. 2018.). – Загол. з екрана. – Мова укр. 4. Dorozhnia karta [Road map] // Dity v media: iak vysvitliuvaty j dotrymuvatsia pravyl : Spetsial'nyj zvit / ГО «Телекритика» ; за заг. ред. Н. Лигачової, Д. Дуцик. – К., 2016. – С. 4–9. – Режим доступу: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf, вільний (дата зверн.: 12. 08. 2018.). – Загол. з екрана. – Мова укр. 5. Yevropejs'ka komunikatsijna merezha okhorony zdorov'ia. Normy dlia profesijnykh medychnykh korespondentiv [European Communication Network for Health. Standards for professional medical correspondents] // Медіа та права дитини. Посібник для журналістів, створений самими журналістами /

MediaWise ; MHO «Intern'iuз Ukraina». – 2009. – 64 s. – Rezhym dostupu: https://www.unicef.org/ukraine/1329-mediachildright_ukr.pdf, vil'nyj (data zvern.: 12. 09. 2018.). – Zahol. z ekrana. – Mova ukr. 6. Zakusylo M. Natsrada proty STB: rehuliator imitator [National Council against STB: Regulator simulator] / Mar'iana Zakusylo // Dity v media: iak vysvitliuvaty j dotrymuvatysia pravyl : Spetsial'nyj zvit / HO «Telekrytyka» ; za zah. red. N. Lyhachovoi, D. Dutsyk. – K., 2016. – S. 10–13. – Rezhym dostupu: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf, vil'nyj (data zvern.: 12. 09. 2018.). – Zahol. z ekrana. – Mova ukr. 7. Kodeks etyky ukrains'koho zhurnalista [Code of ethics of the Ukrainian journalist] // Komisiia z zhurnalisty'koi etyky : sajt. – Elektron. tekst. dani. – Rezhym dostupu: <http://www.cje.org.ua/ua/code>, vil'nyj (data zvern.: 5. 09. 2018.). – Zahol. z ekrana. – Mova ukr. 8. Kodeks movlennia [Broadcast Code] // Natsional'na rada Ukrainy z pytan' telebachennia i radiomovlennia. – Elektron. tekst. dani. – 2015. – Rezhym dostupu: https://ms.detector.media/media_law/government/natsrada_oprilyudnila_proekt_kodeksu_movlennya_yakiy_proponue_pidpisati_movnikam/, vil'nyj (data zvern.: 19.08.2018.). – Zahol. z ekrana. – Mova ukr. 9. Konventsiiia OON pro prava dytyny [UN Convention on the Rights of the Child]. – Elektron. pidruch. – 49 s. – Rezhym dostupu: https://www.unicef.org/ukraine/ukr/convention_small_final.pdf, vil'nyj (data zvern.: 1. 09. 2018.). – Zahol. z ekrana. – Mova ukr. 10. Kuznetsova O.D. Profesijna etyka zhurnalistiv [Professional Ethics of Journalists]: Posibnyk: 2-he vyd., pererob. i dopov. – L'viv: PAIS, 2007. – 246 s. 11. Media ta prava dytyny. Posibnyk dlia zhurnalistiv, stvorenyj samymy zhurnalistamy [Media and children's rights. A guide for journalists, created by journalists themselves] / MediaWise ; MHO «Intern'iuз Ukraina». – 2009. – 64 s. – Rezhym dostupu: https://www.unicef.org/ukraine/1329-mediachildright_ukr.pdf, vil'nyj (data zvern.: 9.09.2018.). – Zahol. z ekrana. – Mova ukr. 12. Metodychni rekomendatsii z pytan' dotrymannaia prav dytyny zasobamy masovoi informatsii, ukhvaleni Komitetom z pytan' svobody slova ta informatsijnoi polityky [Methodological Recommendations on the Observance of Children's Rights by the Mass Media, adopted by the Committee on Freedom of Speech and Information Policy] // Dity v media: iak vysvitliuvaty j dotrymuvatysia pravyl : Spetsial'nyj zvit / HO «Telekrytyka» ; za zah. red. N. Lyhachovoi, D. Dutsyk. – K., 2016. – C. 42–48 . – Rezhym dostupu: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf, vil'nyj (data zvern.: 12. 08. 2018.). – Zahol. z ekrana. – Mova ukr. 13. Najd'onova L. Yak zakhystyty dytynu v mediaprostori: psykholohichnyj aspekt [How to protect a child in media space: the psychological aspect] / Liubov Najd'onova // Dity v media: iak vysvitliuvaty j dotrymuvatysia pravyl : Spetsial'nyj zvit / HO «Telekrytyka» ; za zah. red. N. Lyhachovoi, D. Dutsyk. – K., 2016. – S. 14–22. – Rezhym dostupu: http://ms.detector.media/content/files/deti_v_media_web_new.pdf, vil'nyj (data zvern.: 12. 09. 2018.). – Zahol. z ekrana. – Mova ukr. 14. Rekomendatsii schodo norm i pryntsyviv vysvitlennia zasobamy masovoi informatsii pytan', iaki stosuiut'sia ditej [Recommendations on norms and principles of media coverage of children's issues] // Zakonodatel'stvo Ukrainy: sajt – Elektron. tekst. dani. – 2011. – Rezhym dostupu: http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/ru/vr_06623-11, vil'nyj (data zvern.: 1. 09. 2018.). – Zahol. z ekrana. – Mova ukr. 15. Skarbnychka znan': use, scho zmozhe dopomohty pry pidhotovtsi materialiv za tematykoiu [The treasure trove of knowledge: everything that can help with the preparation of materials on the subject] // Vidkryvaiemo dveri ditiam. Vysvitlennia problematyky vykhovantsiv internativ u ZMI: iak media mozhut' vplynuty na sytuatsiiu v suspil'stvi / Predstavnytstvo blahodijnoi orhanizatsii «Nadiia i zhytlo dlia ditej». –23 c. – Rezhym dostupu: <http://hopeandhomes.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/%D0%91%D1%80%D0%BE%D1%88%D1%8E%D1%80%D0%B0-%D0%B4%D0%BB%D1%8F-%D0%B6%D1%83%D1%80%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%81%D1%82%D1%96%D0%B2-%D0%92%D1%96%D0%B4%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%94%D0%BC%D0%BE-%D0%B4%D0%B2%D0%B5%D1%80%D1%96-%D0%B4%D1%96%D1%82%D1%8F%D0%BC.pdf>, vil'nyj (data zvern.: 22.08.2018.). – Zahol. z ekrana. – Mova ukr. 16. Statystyka naseleennia Ukrainy [Statistics of the population of Ukraine] // Naseleennia Ukrainy. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. Instytut demohrafii ta sotsial'nykh doslidzhen' imeni M. V. Ptukhy Natsional'noi Akademii Nauk Ukrainy : sajt – Elektron. tekst. dani. – Rezhym dostupu: http://database.ukrcensus.gov.ua/MULT/Dialog/statfile_c.asp, vil'nyj (data zvern.: 1.09.2018.). – Zahol. z ekrana. – Mova ukr.